

Een Half Pond Rijst

Dit verhaal is pure fictie. Elke gelijkenis met bestaande of reeds overleden personen berust geheel en al op toeval. De Holocaust en nazi-Duitsland daarentegen zijn geen verzinsel. Evenmin als het feit dat vele Joden in die tijd hun vermogen op rekeningen in Zwitserland en elders gestald hadden. En ook dat lang niet alles wat aan de slachtoffers van de nazi's toebehoorde inmiddels boven water is gekomen.

Driek Goudsmit

Een Half Pond Rijst

Rachael /rɑ'xgɛl/

Rachel /'re[tɛ]əl/

ISBN: 9789465123943

Omslagontwerp: Atelier Rojans

Copyright © Driek Goudsmit 2024

Voor Anja, zonder wiens aanmoedigen
dit boek er niet zou zijn.
En voor Ester, Judith en Aaron, mijn trots.

Hoofdstuk Een

Maart 1939

De vrouw aan wie Judic Rodien haar jonge dochter Rachael ging meegeven om naar Zwitserland te begeleiden, droeg de mantel die Judic's vriendin Edith een maand geleden nog gedragen had. Hier in hun huis had zij zelf de mantel van Edith aangenomen bij haar laatste bezoek. Het droeg niet bij aan Judic's gevoel van veiligheid voor Rachael of haarzelf. Met Edith kreeg ze sinds het bezoek geen contact meer. Zelf bij haar op bezoek gaan durfde Judic niet. Niemand was meer veilig op straat en signalen werden met de dag ernstiger. Steeds waren er berichten van razzia's, onverwachte aanhoudingen en plunderingen. Ook bij de familie Rodien waren ruiten ingegooid, al was de schade tot op heden beperkt gebleven.

'Onze dochter moet bij de eerste gelegenheid het land uit,' had Ezra Judic verzekerd. Hij had van de rabbi vernomen dat er een mogelijkheid was. Anderen hadden er ook al gebruik van gemaakt en het leek de veiligste oplossing. Alles was al maanden geleden afgesproken, nog voor de brand in de synagoge bij de pogrom in november. De kinderen zouden onder begeleiding in kleine groepjes langs een geheime route de grens over gaan naar opvangadressen waar hun ouders hen op een later moment konden ophalen. Samen naar het buitenland reizen, als dat al mogelijk was, zou teveel opvallen. Het was alleen nog wachten op een goede gelegenheid. De kans daarop leek steeds kleiner te worden. Gisteren kwam dan eindelijk het bericht dat vandaag, woensdag 1 maart, de reis zou aanvangen. Om 8 uur in de avond moest iedereen klaar staan, warm aangekleed en met niet meer dan één stuk bagage. Veel tijd om afscheid te nemen zou er niet zijn, dus dat moesten ze maar eerder doen, was hen duidelijk gemaakt. Het was bijna 9 uur toen er werd aangeklopt. Een man en een vrouw stonden voor de deur. Ze stelden

zich voor als Markus Thürenbach en Liese Wagner. De laatste maakte snel duidelijk dat zij hier de leiding had.

‘Wij komen de kinderen ophalen,’ zei Liese. ‘Twee, heb ik begrepen. Breng ze snel, want we hebben met het afscheid van de andere kinderen al veel tijd verloren. Jullie zijn de laatsten vandaag.’ Ze deed het voorkomen alsof het een routinematige klus was, bijna dagelijks werk. Een die vandaag niet volgens de planning verliep. Ezra verliet de entreehal om de kinderen op te halen uit de ontvangstkamer. Judic bleef samen met de bezoekers achter.

In de hal van huize Rodien rook het naar boenwas. De trap naar boven en de houten lambrisering, alsof deze nog dezelfde dag behandeld waren, etaleerden luxe die in weinig huizen te vinden was. Liese Wagner voelde haar afgunst groeien, al besepte ze goed dat ze dat maar beter niet kon tonen. Maar daarvoor was het al te laat. ‘Hoe deden die Joden dat?’, vroeg Liese zich andermaal af. Judic had Liese’s blik gezien terwijl die met haar ogen langzaam de ruimte in zich opnam.

Twee kinderen, een jongen van bijna 10 en een meisje van 5 jaar liepen voor Ezra uit de deur naar de hal door. Elk droeg een kleine koffer. Ezra volgde met een poezenmand in de hand. Ezra had de poes in huis gehaald toen Rachael een half jaar was. Hij wilde dat zijn dochter gezelschap had toen het hem duidelijk was dat de kans op een tweede kind in het gezin wel erg onwaarschijnlijk leek. Beide kinderen waren warm aangekleed, elk met een dikke wollen muts op. Judic zakte door haar knieën en trok de muts van Rachael nog iets dieper over haar hoofd. Met een punt van haar rok droogde ze het betraande gezicht van het meisje af.

‘Wat is de bedoeling van die kat?’ vroeg Thürenbach kortaf.

‘Deze poes gaat met Rachael mee,’ antwoordde Ezra, wel wetend dat slechts één stuk bagage was afgesproken. ‘Ze is van levensbelang. Zonder Fifi gaat Rachael niet op reis, ook niet als wij erbij zijn.’ Hij gokte erop dat de beloning voor het vervoer van de kinderen dit beetje extra ongemak ruimschots goed zou maken.

‘Kan niet,’ zei Thürenbach, ‘geen plaats voor.’

‘Kan wel,’ zei Liese Wagner. Ze had de angstige blik in de ogen van Rachael gezien en had geen zin in extra oponthoud. ‘Het meisje kan

de poes op schoot nemen. Als dat haar rustig maakt, dan gaat de poes mee.’

Thürenbach wilde nog protesteren, maar met een handgebaar wuifde Wagner dat protest direct weg. Ezra was opgelucht. Het had hen al zoveel moeite gekost Rachael ervan te overtuigen dat zij deze reis zonder haar ouders zou ondergaan. En de wetenschap dat ook Max, die al een paar maanden bij hen in huis was, mee zou reizen, stelde hen ook enigermate gerust. Ze zou niet alleen zijn.

De ouders van Max, goede vrienden van de Rodiens, hadden gevraagd of Max bij hen in huis kon blijven totdat de kinderen zouden worden opgehaald. Het bericht wanneer die reis zou kunnen aanvangen bleef steeds maar uit en nu kregen zij zelf de kans om het land te verlaten. Ze moesten wel diezelfde dag beslissen. Ezra en Judic stemden er natuurlijk mee in. Zo’n kans mochten Levi en Sarah niet laten lopen. Inmiddels waren al bijna elf weken verstreken.

Gehurkt zittend op de tegelvloer greep Judic Rachael nog een keer in een ferme omhelzing, wetend dat het voorlopig voor het laatst zou zijn. Ezra gaf Max een hand alsof Max een volwassen man was. ‘Tot ziens Max, goede reis en tot binnenkort.’ Hij draaide met een verbeterd blik naar zijn dochter en nam Rachael in zijn armen, tilde haar op, keek haar aan en zoende haar stevig op haar betraande wang.

‘Laat ons nu gaan,’ zei Liese Wagner, ‘we hebben nog een lange reis te gaan.’ Ze deed het voorkomen alsof zij zelf mee zou reizen, maar daar zou geen sprake van zijn. Liese was ermee belast dat de kinderen van deze rijke ouders het land uit zouden kunnen, dat het spoor naar hun buitenlandse vermogens in beeld zou komen. Daarvoor moesten de kinderen wel veilig in Zwitserland aankomen. Daar had ze mannen als Thürenbach voor nodig. Wat er daarna met hen gebeurde was niet haar zorg.

‘Je moet wel goed op Fifi blijven passen Rachael. Max past ook mee op Fifi,’ zei Judic tegen haar dochter. De poes zelf, tot dan stil geweest, liet nu pas met een lichte miauw van zich horen.

‘Ja hoor,’ zei Max, ‘ik zal de mand wel voor je dragen. Pak jij jouw koffertje maar.’ Dat koffertje – eerder een koffer – was al meer dan

genoeg voor Rachael om te dragen. Ze moest haar schouders optrekken om de koffer van de vloer te houden.

‘En probeer even niet meer te huilen,’ voegde Judic met zelf nauwelijks onderdrukte tranen Rachael toe. ‘Papa en ik komen je heel snel ophalen, zodra we kunnen reizen.’

Dat zal zo rap niet gaan, dacht Markus Thürenbach, die het tafereel zonder enig teken van empathie had gadeslagen. Waarom staat Liese toe dat we die jankende kat meenemen? Geeft alleen maar gezeik, letterlijk misschien wel. Zitten we nog in de stank ook!

‘Blijven jullie maar binnen,’ zei Liese Wagner tegen Ezra en Judic, ‘wij brengen de kinderen wel naar de auto.’ Ze glimlachte naar Rachael toen zij de koffer van haar oppakte en zei: ‘ik draag hem wel even voor je.’

Even later was het geluid hoorbaar van dichtslaande autoportieren, startte de motor en reed de auto langzaam de straat uit.

‘Zag je dat die vrouw de mantel van Edith aan had?’ vroeg Judic aan haar man zodra de auto weg was en zij de voordeur sloot.

Ezra trok zijn wenkbrauwen op en keek haar onderzoekend aan. ‘Het zal toeval zijn. Er zullen ongetwijfeld meer van die jassen zijn. Ik denk dat je je vergist.’

‘Ik vergis me niet. Dat was duidelijk de mantel van Edith. Ze is al weken niet meer te bereiken. Ik maak me zorgen, en nu over Rachael nog meer dan voorheen. Die lui zijn volgens mij niet te vertrouwen.’

‘We hebben geen andere keus, dan ze te vertrouwen. Ik heb het al eerder gezegd, Rachael moest bij de eerste gelegenheid het land uit. Nu was die gelegenheid er en we hebben er lang genoeg op moeten wachten. Het is hier voor ons niet veilig meer en samen reizen is onmogelijk.’

‘Waarom moest jij zo nodig zoveel misbaar maken over die poes?’ vroeg Liese Wagner zodra de kinderen buiten gehoorafstand waren. Inmiddels zaten die in de kleine vrachtwagen die hen samen met vier andere kinderen naar Zwitserland zou vervoeren. Gezeten op

twee banken onder een huif die de inhoud van de achterbak verborg, was het gesprek voor de kinderen niet te volgen.

‘Die poes gaat ons verraden,’ zei Thürenbach. ‘En ik heb sowieso de pest aan katten. Kutbeesten zijn het. Dienen geen enkel doel en zijn zelfs niet te vreten.’

‘Deze dient wel een doel. Om te beginnen dat kind rustig houden. Jullie hebben nog een lange reis voor de boeg. Dan kunnen ze maar beter stil zijn, zeker tot we van hen af zijn.’

‘Jij hebt makkelijk praten. Jij gaat niet mee.’

Als Liese Wagner geen uniform droeg, dan kon Markus Thürenbach zich maar moeilijk schikken naar haar rang. En natuurlijk droeg zij hier haar uniform niet. Liese had haar best gedaan er als een gelijkgestemde en hulpvaardige burger uit te zien. ‘Die kat zit in de achterbak,’ zei Liese. ‘Daar heb jij ook geen last van. Laat het rusten. Zorg eerst maar dat je hen overdraagt zodra je de grens over bent.’

‘Ik ga mee hè. Alleen de auto keert om zonder kinderen. Ik rijd met die jodenkinderen mee om ze morgen af te leveren.’

Ze hadden mensen als Thürenbach hard nodig in dit project, dat wist Liese ook wel. Hij bezat de Zwitserse nationaliteit, had de juiste contacten en was een overtuigd nazi. Maar hij bleef een buitenlander. Er stond teveel op het spel om niet tenminste een gezonde achterdocht in stand te houden. ‘Je weet waar het om gaat. We hebben die kinderen voorlopig nog nodig. Zorg dus dat ze morgen met hun bagage behouden aankomen.’

Thürenbach knikte en sloeg met zijn hakken tegen elkaar, waarna hij zich omdraaide, naar de vrachtauto liep en met een handgebaar naar Hansi, de chauffeur, aan de kant van de bijrijder op de stoel ging zitten. Hansi zelf stapte ook in. Even later draaide de auto met gedempte lichten de weg op en verdween in de nacht.

Achter in de laadbak zaten zes kinderen waarvan er slechts twee elkaar kenden, Max en Rachael. Allemaal dik ingepakt met warme jassen en dikke wollen sokken aan. De meesten hadden ook een deken omgeslagen. Allen waren te moe om wakker te blijven en te onrustig om te kunnen slapen, als zij dat zittend op de banken al

zouden kunnen. Veel houvast, anders dan elkaar, hadden ze niet. De planken van de beide zijwanden vormden geen gesloten geheel, afgezien van de onderste vier. Erboven zaten tussen de planken openingen van bijna de breedte van de planken zelf. Daar overheen aan de buitenkant zat de canvas huif. Dat bood de kinderen met hun ruggen ertegenaan gezeten ook geen houvast. Tegen de achterwand van de cabine lagen een paar kleine koffers en onder de banken voor de wielkasten lagen enkele plunjezakken. Er tussenin lagen twee met stro gevulde grote jute zakken, bestemd om op te gaan liggen, mochten de kinderen er behoefte aan krijgen. Het was hen niet verteld. Rachael zat boven de wielkast rechts met de voetjes op haar koffer. Een oude deken die een beetje naar olie rook hield haar warm. Max had een arm om haar heen geslagen en hield met zijn vrije hand de poezenmand vast die Rachael op schoot had. Fifi, een zwart-wit gevlekte poes, lag opgekruld op de gewatteerde rood-wit geblokte stoffen bodem die aan de zijkant een stukje omhoog stond. Er overheen lag een opgevouwen flanelle doek. De poes was gewend erin vervoerd te worden. Telkens als de auto schommelde, wanneer die over een ongelijk stuk van de weg reed of in een scherpe bocht, ging Fifi half rechtop zitten. Soms miauwde ze dan, meestal niet. Buiten de vrachtwagen, en zeker met het ronken van de draaiende motor, was het geluid van de poes of dat van de kinderen niet te horen. Na een uur rijden waren alle kinderen, ondanks het schudden van de vrachtwagen ingedommeld.

De reis was na anderhalf uur ruim over de helft en de twee mannen voorin hadden nog nauwelijks woorden gewisseld. Hansi kende de route, zelfs zo goed dat hij ook 's nachts met weinig inspanning de weg kon vinden. Een ervaren vrachtwagenrijder met ruim 20 jaar ervaring. Toch had hij soms nog moeite de auto op de vaak smalle weg te houden. Dan nam hij gewoon rustig de tijd. 'Geen haast, dan maak je de minste fouten,' hield hij zichzelf en anderen voor. En met de steile hellingen en regelmatig grote dieptes waar zij langs moesten rijden was dat geen overdreven voorzichtigheid. De weg naar Wiechs am Randen zat vol met korte steile bochten. Het was hun laatste stop voordat zij naar de zuidelijk ervan gelegen enclave

Veranahof zouden rijden, waar de groep na te zijn opgedeeld vanuit de enclave wederom een Duits-Zwitserse grens zou oversteken.

Markus zat half slapend en deels onderuitgezakt tegen de portierpost toen hij ergens van wakker schrok. ‘Hoorde jij die kat ook?’ vroeg hij aan Hansi.

‘Een kat?’ zei Hansi. ‘Hoe kom je daar nu bij?’

‘Ik hoorde een kat janken. Dat zal die kat in de achterbak zijn geweest.’

‘Dat heb je gedroomd, Markus. Die kat was hier echt niet te horen.’

‘Ik weet zeker dat ik een kat hoorde janken. Heb jij misschien niet gehoord, maar ik zeker wel. Ik haat katten. Stomme stinkbeesten zijn het.’

‘Jij sliep Markus, ik niet. Ik heb geen kat gehoord. Luister anders nog eens goed,’ zei Hansi.

‘Luisteren? Met het geluid van motor gaat dat niet lukken natuurlijk.’

‘Dat bedoelde ik. Hoe kan jij een kat horen als de motor draait?’ zei Hansi. ‘Je hebt ’t gedroomd.’

‘Zet de auto eens stil dan. Nu wil ik het weten ook,’ zei Markus. ‘Ik ben ervan overtuigd dat ik die kat gehoord heb.’

‘Stilzetten? Hier? Nu? Ben je gek, we moeten nog zeker een uur.’

‘Ja, nu. Zet hem aan de kant.’

Hansi liet de vrachtauto langzaam uitrijden tot op een breder deel van de weg waar hij de motor stationair liet draaien. De lichten beschenen de verlaten weg. Bosrijke hellingen links en rechts van de weg. In de verte zag je dat de weg naar links een bocht maakte. ‘Niks te horen,’ zei hij.

‘Nee, omdat de motor nog loopt,’ zei Markus. ‘Zet die eens af.’

Hansi zette met tegenzin de motor af. Allemaal verloren tijd om niks, dacht hij. De mannen zaten even te wachten en luisterden naar de geluiden in de stille nacht. Markus opende zijn portierraam een stukje. Nog steeds alles stil.

‘Het wordt hier koud met dat raam open,’ zei Hansi.

‘Ssst,’ maande Markus.

Hansi hield even stil. Vanuit de achterbak waren nu zachte geluiden te horen, maar geen kattengejank. ‘De kinderen zijn wakker geworden,’ zei Hansi. ‘Die merken dat we niet meer rijden.’

‘Ik ga kijken,’ zei Markus resoluut, hij opende het portier en stapte uit.

En dat allemaal omdat Markus gedroomd heeft, dacht Hansi. Staan we hier stil midden in de bossen. Geen levend wezen in de hele omtrek behalve misschien een paar everzwijnen, maar Markus wil weten of hij een kat heeft horen janken. Lekker belangrijk.

Markus knoopte de achterklep van de huid los en keek naar binnen. De kinderen tuurden vanuit het donker naar buiten en zagen de onderzoekende blik van de man die hen eerder op de avond was komen ophalen om op reis te gaan. Markus keek naar Max en vroeg op een veel mildere toon dan hij gewend was: ‘Hoe is het met de poes? Heeft hij zojuist zitten miauwen?’

Max keek de man verbaasd aan. ‘Nee,’ zei hij, ‘Fifi is stil. Ze slaapt.’

‘Breng de poes eens naar mij,’ zei Markus.

Rachael ging wat rechterop zitten, nog steeds een beetje slaapdronken. ‘Zijn we er al?’ vroeg ze. Gewend aan het donker kon ze toch maar moeilijk zien wat er gaande was.

‘Nee, we zijn er nog niet, we moeten nog een flink eind voordat we er zijn.’

‘Waarom staan we stil,’ vroeg Max nieuwsgierig. ‘En waarom moet ik Fifi brengen?’ wilde Max weten. Als we er toch nog niet zijn en verder moeten rijden, dacht hij.

‘Het is de kou hier,’ zei Markus die op zoek was naar een smoes om de poes aan hem te laten geven. Hij wist zelf niet waarom hij erom vroeg of wat hij met de poes moest. Bij Markus drong langzaam het besef door dat hij inderdaad gedroomd had dat hij de poes hoorde janken. Maar nu hij hier toch buiten stond, vond hij dat hij iets moest doen. Zichzelf een reden geven waarom hij was uitgestapt. ‘Breng mij de poes, dan kan ik die mee naar voren nemen in de warme cabine. Dat is beter voor de poes dan hier in de kou.’ Hij wist dat het een onzinnig excuus was, maar iets anders kon hij op dit moment niet verzinnen.

Max, die kramp in zijn armen en rechter schouder had gekregen door de ongemakkelijke houding waarin hij de poezenmand vasthield tijdens de onrustige rit in de achterbak van de vrachtauto, voelde wel voor een beetje verlichting van dat ongemak. Hij had de mand ook al een paar keer verplaatst. Op de bank tussen Rachael en hem in en op de grond of half steunend op de koffer waar Rachael ook steun aan had. Hij keek Rachael aan en vroeg: ‘Zullen we de mand meegeven, zodat Fifi het voor in de auto wat warmer heeft?’

Rachael keek hem angstig aan. ‘Ik wil dat Fifi bij me blijft.’

Max had Ezra beloofd op Rachael en Fifi te passen. Ondanks zijn jonge leeftijd voelde hij zich ook verantwoordelijk voor die zorg. Hij had het immers beloofd. Maar als de poes voor in de auto kon blijven dan was dat toch ook goed? Ze reden tenslotte samen en zouden ook samen aankomen. En terwijl hij zich om Fifi in de mand bekommerde, was Rachael steeds aan het slapen. Hem lukte dat niet. De vermoeidheid deed hem toegeven.

‘Die mijnheer zegt dat hij Fifi in de warme cabine meeneemt. Dat is natuurlijk veel fijner voor Fifi. En jij slaapt dadelijk weer. Mag ik de poezenmand nu meegeven?’

De andere kinderen waren inmiddels ook allemaal wakker geworden. ‘Mogen we eruit?’ vroeg een van hen.

Markus reageerde, bitser dan hij bedoelde: ‘Nee, we moeten nog een heel eind.’ En vervolgde op vriendelijker toon, ‘Ik kom de poes halen, omdat die het hier te koud heeft. Die kan niet net als jullie een deken omslaan.’

Max probeerde nu ook Rachael te overtuigen. ‘Het is echt beter voor Fifi als ze met deze mijnheer mee naar voren in de cabine mag. Daar kan ze rustig verder slapen.’

Rachael was niet te overtuigen, maar ze gaf nu toch toe. Te moe om zich te verzetten. Max stond op en gaf de mand met daarin de om zich heen kijkende poes aan Markus.

‘Goed zo jongen. We zullen er goed op passen,’ zei Markus. ‘Probeer nog wat te slapen,’ zei hij tegen de kinderen. ‘Het duurt nog een poos voor we aankomen.’ Hij nam de mand aan, zette die tijdelijk op de grond, knoopte het zeil weer dicht en nam de mand mee de cabine in.

‘Mogen we nu weer verder?’ vroeg Hansi met een verwonderde blik op de poes en startte zonder op antwoord te wachten de auto weer. Markus zette de mand voor zich op de vloer. Veel ruimte was er niet. Hij gaf geen reactie, staarde voor zich uit naar de amper zichtbare en alleen door de koplampen verlichte weg. Hansi keek nog eens opzij naar de nukkige man naast hem. De poes draaide in de mand, zoekend naar een lighouding in deze nieuwe omgeving, kennelijk rustig zonder enig geluid te produceren.

‘Je moet me toch eens vertellen waarom je die kat bent gaan halen, want ik snap er niks meer van,’ zei de chauffeur. ‘Je zegt dat je niks hebt met katten, ze stinkbeesten vindt en nu breng je dat beest mee de cabine in?’

Markus zei nog steeds niets, kon het ook voor zichzelf niet verklaren waarom hij dit dier achter uit de wagen wilde halen. Het kwam gewoon in hem op toen hij eenmaal buiten stond. Het besef dat hij gedroomd moest hebben kwam eenvoudigweg te laat. En nu had hij die poes hier, voor zijn voeten. Als het niet vanwege Liese geweest was, dan had hij het dier nooit meegenomen. Hoe belangrijk kon het zijn? Liese had makkelijk praten, zij hoefde niet mee. Zij kon lekker thuis blijven en op tijd naar bed. En hij moest zien uit te pluizen wat die kinderen allemaal in hun koffers hadden. Want dat ze niet onbemiddeld waren, was de hele reden dat ze überhaupt naar het neutrale Zwitserland gebracht zouden worden. Eerst het geld veilig stellen, dat vonden die Joden het belangrijkste. Dan de kinderen vooruit sturen en korte tijd later wilden ze dan zelf komen. Maar dat laatste was meestal niet meer nodig. Als Markus goed zijn best gedaan had, dan was dat vermogen al ruimschoots tevoren weggesluisd. En altijd vond hij in de bagage wel een aanwijzing. Meestal een nummerrekening, soms zelf een bankkluisleutel. Dan dachten ze dat ze die goed verstopt hadden. Beide nagenoeg altijd met een geheime code. Soms wist het kind die te noemen. De oudere kinderen waren vaak in staat verrassend veel en belangrijke informatie te onthouden. Namen van contactpersonen of zelfs hele rekeningnummers. Kostte dan wel wat overtuiging of een truc om dat los te peuteren, maar uiteindelijk lukte het meestal wel. En als

het toch niet lukte, dan lieten ze de ouders op reis gaan. Nooit ver natuurlijk. Er waren altijd nog een paar vragen die beantwoord moesten worden. De ene keer kostte het ook dan meer moeite het juiste antwoord te krijgen dan de andere. Daar was Markus nooit bij. Liese mocht dat doen. Het scheen dat zij daar heel bedreven in was.

‘Markus!’ riep Hansi voor de tweede keer. Markus kwam langzaam los van zijn mijmeringen. ‘Wat houdt je zo bezig, dat je me niet hoort?’

‘Hè, wat?’ zei Markus.

‘Ik sprak tegen je en je gaf helemaal geen reactie. Zat alleen voor je uit te staren op de weg. Ik vroeg waarom je die kat bent gaan halen. Wat wil je ermee?’

Markus keek op. ‘Met die kat? Ik moet helemaal niks met die kat. Dat zeg ik toch, ik haat katten.’ Hij pakte met zijn rechter hand de mand op, opende met zijn linker hand het portier tegen de kopwind in en smet de mand uit de rijdende auto naar buiten, de diepte in. ‘Zo,’ zei Markus, ‘dat moet ik ermee.’

Een kort moment was het stil in de cabine, toen barstten beide mannen uit in een daverende lach.

Hoofdstuk Twee

Juli 2019

‘Mama, Joshua doet het weer!’ riep Rachel en stormde de trap af naar beneden om haar beklag te doen over haar jongere broertje. Joshua had er een handje van om wanneer hem iets opgedragen was waar hij geen zin in had, zijn zus, die wel deed wat er van haar gevraagd werd, te plagen zodat zij ook geen resultaat boekte. Zijn kamer opruimen was niet Joshua’s favoriete bezigheid. Liever was hij met zijn switch bezig. Dat mocht hij niet, zijn dagelijkse schermtijd zat erop en ook al was het vakantie, twee uur vonden Mirjam en Saul genoeg op een dag. Zeker zolang er nog klussen te doen waren.

Joshua liep achter Rachel aan de trap af en bleef halverwege zitten, kijkend naar de reactie van zijn moeder die al naar de gang liep. ‘Jongens, we hebben geen tijd voor die flauwekul. Schei uit met ruzie maken en ruim jullie kamers op. Ik wil niet dat die gebruikelijke bende de hele vakantie zo blijft liggen. Opruimen en niet zeuren. En doe jullie was in de mand, die moet vandaag nog droog zijn.’

Joshua keek door de spijlen van de trapleuning de kamer in en vertoonde een grijns die zijn moeder maar al te goed kende. ‘Wat heb je weer uitgevreten?’ vroeg zij.

‘Hij gooit zijn vuile sokken en ondergoed op mijn kamer bij mijn wasgoed.’

‘Rachel moet haar wasgoed ook nog opruimen. Dan kan ze toch meteen mijn was meenemen? Het ligt allemaal op dezelfde stapel.’

‘Joshua!’ zei Mirjam zonder er een vervolg aan te geven en gebaarde alleen met haar hand, en wees omhoog. Een gebaar dat Joshua wel begreep. ‘Terug naar jouw kamer en nu wel zelf opruimen.’

Joshua bleef op de trap zitten, al draaide hij wel alsof hij aanstalten wilde maken naar boven te gaan, maar verroerde zich verder niet.

‘Je mag kiezen, of je ruimt nu je kamer op en houdt op met vervelen, of er gaat morgen een uur van jouw schermtijd af. Zeg het maar.’

Dat van die schermtijd, daar had Mirjam helemaal geen zin in. Morgen zouden ze op reis gaan en dan kregen de kinderen haast onbeperkt schermtijd. Tenminste zolang ze in de auto zaten. Zonder dat was de ellende achter in de auto niet te overzien. Koptelefoon op en game aan en je hoorde hem niet. Boeken lezen deed Joshua niet, dus dan bleef er weinig anders over. Met Rachel hadden Saul en Mirjam weinig problemen, afgezien van overdreven klagen over het gedrag van haar broertje. Rachel las boeken. Gemiddeld een per dag. Die was wel stil, maar ze kon ook wel zeuren als dat lezen even niet mogelijk was. Het was de leeftijd, wist Mirjam ook wel, er komt een tijd dat het over is.

Joshua stond op en liep naar boven terwijl zijn zus nog onder aan de trap stond, met haar armen over elkaar. ‘En moet ik nu ook zijn vuile was opruimen?’

‘Ik kom het zelf wel doen,’ zei hun moeder. ‘Zorg dat het bij elkaar ligt, dan doe ik de rest. Maar je ruimt wel zelf je kamer op.’

Het was niet anders dan andere jaren. Daags voordat ze op reis zouden gaan, alles nog ingepakt moest worden en de laatste kleine was gedaan was, reageerde iedereen wel eens geïrriteerd. En niet alleen de kinderen. Saul maakte altijd lijstjes, maar raadpleegde die vervolgens niet. Het opschrijven hielp hem al genoeg meende hij, om er onderweg achter te komen dat er toch iets op het lijstje stond wat vergeten was. Hij nam zich deze keer voor wel nog even te checken of alles compleet was voordat ze daadwerkelijk vertrokken. Terwijl hij in de garage bezig was kwam Rachel vragen of ze hem ergens mee kon helpen. Zij zelf was klaar. Alles ingepakt en haar kamer opgeruimd. De was, waar mam zich zo druk over maakte hoefde niet mee. Die kleren waren voor na de vakantie, zodat er al iets schoons in de kast lag bij thuiskomst.

‘Gaan we nog bij Gran langs?’ vroeg Rachel. ‘Of hebben we daar geen tijd voor?’

Gran, zoals de kinderen haar noemden, was de moeder van Saul. Ze was in het begin van de eeuw naar Engeland verhuisd. Dat was ruim drie jaar nadat haar echtgenoot, Sauls vader Abraham, overleed. Rachael en Bram hadden al veel eerder naar Engeland willen verhuizen, maar stelden dat steeds uit omdat zij niet voor lange tijd afscheid van de poezen wilden nemen. Tot 2001 kon je geen huisdieren meenemen naar het Verenigd Koninkrijk. Er golden hele strenge normen omdat de Engelsen als de dood waren voor rabiës. Huisdieren moesten voor een half jaar in quarantaine en dat vond Rachael veel te lang. Vanaf 2001 was dat niet meer nodig. Er waren nog wel formaliteiten te vervullen zoals inenting en cetera, maar die waren overkomelijk. Een jaar later in 2002 vertrok Rachael, met haar twee poezen.

‘Zeker gaan we bij Gran langs. Wat dacht je dan?’ zei Saul.

‘Hoeven we dan niet om te rijden?’

‘Nee, Gran woont in Gloucestershire. Dat is westelijk van Oxford, tegen Wales aan. Het is er anderhalf uur vanaf,’ zei Saul. ‘We rijden de zuidelijke route. Daarom gaan we ook met de Shuttle. Anders waren we wel met de boot naar Hull of Newcastle gevaren. Dat zou een heel stuk korter zijn om in het Lake District te komen.’

‘Waarom is Gran eigenlijk naar Engeland gegaan? Ze woont daar helemaal alleen zonder familie. Dat is toch zielig?’

‘Ik weet het niet zeker waarom ze dat wilde. Ik denk dat ze al haar hele leven naar Engeland wilde, omdat haar vader er naartoe wilde,’ zei Saul. ‘Ze heeft haar ouders nooit meer gezien nadat zij zelf uit Duitsland gevlucht is. Het was geloof ik de bedoeling dat ze elkaar samen in Nederland zouden treffen en dan door zouden reizen naar Engeland. Door de oorlog is alles anders gelopen. Ze was ook erg jong hè, pas vijf toen ze naar Zwitserland moest vluchten.’

‘Hoe komt het dat we zo weinig weten van vroeger?’ vroeg Rachel.

‘We hebben het er nooit over, ook niet als we bij Gran zijn.’

‘Jouw grootmoeder wilde nooit over vroeger praten,’ zei Saul, ‘dat maakte haar alleen maar verdrietig. Ik denk ook niet dat ze het ooit zal gaan doen. Vraag er straks ook maar niet naar als we bij haar op bezoek zijn.’

‘Maar jij weet toch wel meer?’ zei Rachel. ‘Wij kunnen het er toch over hebben? Ik bedoel, als Gran er niet bij is kan het haar ook geen verdriet doen, toch?’

‘Ja, ik weet natuurlijk wel meer, maar ook het fijne niet.’

Saul die bezig was geweest de auto schoon te zuigen, zette de stofzuiger aan de kant en liet het snoer oprollen. Het liep inmiddels al tegen lunchtijd aan. ‘Zullen we eens iets gaan eten, het is al 12 uur geweest, dan kunnen we het er dadelijk samen nog wel even over hebben. Misschien wel goed om wat meer over vroeger te vertellen, voordat jullie straks toch dingen willen vragen die we maar beter niet met Gran moeten bespreken.’ Saul keek om zich heen en vervolgde: ‘Kom, ik denk dat mama intussen ook wel trek gekregen heeft. De spullen hier ruim ik straks wel op. Dat heeft geen haast meer, nu de auto schoon is.’

Vader en dochter liepen samen de garage uit en door de bijkeuken het huis in. Samen lunchen deden ze bij de familie Cohen eigenlijk alleen in het weekend en, zoals nu, tijdens de vakantieperiode. Met beide ouders overdag aan het werk en de kinderen op school zagen ze elkaar gewoonlijk pas later op de middag.

Aan tafel vertelde Saul over zijn moeder. ‘Wat haar met name bijgebleven is en waar zij wel over sprak is dat ze haar poes hadden afgepakt en niemand wilde vertellen waar die gebleven was. Gran nam het iedereen kwalijk die met haar meereisde, met name neef Max en de man die haar thuis ophaalde, “Alle poezenhaters zijn slechteriken, en van alle slechteriken zijn poezenhaters de ergste”, zei Gran.’

De kinderen, en ook Mirjam zaten in stilte te luisteren. Saul had het er eigenlijk nooit eerder over gehad. Voor hem was het een stille belofte aan zijn moeder, die zelf nooit over de oorlog en haar verblijf tijdens en kort na de oorlog in Zwitserland wilde spreken. Het zou toch allemaal niks veranderen en maakte haar alleen maar verdrietig. Er waren genoeg leukere dingen om over te praten, vond Gran. Saul zelf had nooit de behoefte gevoeld er nader onderzoek naar te doen, mede om dezelfde reden, namelijk dat het alleen verder verdriet zou veroorzaken.

‘Gran noemde Max haar neef, maar ik denk niet dat het haar neef was,’ zei Saul. ‘Ze sprak over oom Levi en tante Sarah, die op reis gingen en dat Max intussen bij hen thuis zou logeren. Op een avond zijn Gran – toen was ze nog een kind hè, niet ouder dan vijf jaar – samen met Max en haar poes Fifi thuis opgehaald. Dat was nog voordat de oorlog uitbrak. Daarna heeft zij haar ouders nooit meer gezien.’

Saul die intussen een boterham gesmeerd had wilde al gaan eten, maar stelde dat uit. Er was meer te vertellen.

‘Haar poes heeft ze ook nooit meer gezien. Gran zegt dat Max de poes onderweg aan die man die haar thuis ophaalde heeft gegeven. Toen ze de volgende dag aankwamen was Fifi weg en de mand waarin de poes zat ook. Ze was dus niet per ongeluk weggelopen. Daar heeft Gran toen heel veel verdriet om gehad. Dat ze haar ouders niet meteen weer terug zou zien, wist ze natuurlijk al, daar was ze ongetwijfeld door hen op voorbereid. Maar die poes, dat was heel iets anders. Ik heb begrepen dat de mensen waar Gran tijdens de oorlog en de jaren daarna logeerde haar al na een paar weken een andere poes gegeven hebben. Dat is natuurlijk nooit hetzelfde.’

‘Hoe lang duurde het voordat haar ouders zouden komen?’ vroeg Rachel aan haar vader.

‘Die heeft ze nooit meer gezien. Het was de bedoeling dat die haar zo snel als ze konden zouden volgen, neem ik aan, maar dat gebeurde niet.’

‘Helemaal niet meer?’, wilde Joshua weten, en vervolgde voor hij antwoord kon krijgen, ‘hoe kwam dat dan?’

‘Het was oorlog hè. Daarom moest mijn moeder ook vluchten. Joodse mensen waren in nazi-Duitsland niet veilig. In die tijd moesten die emigreren om aan het gevaar te ontkomen. Maar ze kregen geen reispapieren. Andere landen wilden geen vluchtelingen opnemen. Het was in die tijd nog erger, veel erger, dan tegenwoordig. Ze maakten wel uitzondering voor rijke mensen, maar die mochten van de Duitsers hun geld niet meenemen. De Joden werd alles afgepakt en later ook hun leven.’

‘Daar hebben we het op school over gehad, bij de dodenherdenking,’ zei Joshua.

‘Je zult wel gehoord hebben dat er in de Tweede Wereldoorlog zo’n zes miljoen Joden zijn vermoord, en niet alleen Joden trouwens. Dat is niet tijdens de oorlog alleen gebeurd, maar begon ook al in de jaren ervoor,’ zei Saul.

De kinderen waren er stil van geworden. Saul begon eindelijk aan zijn boterham.

‘Wat weet je van wat er met jouw grootouders gebeurd is?’ vroeg Mirjam.

‘Van mijn oma zeggen ze dat ze naar Ravensbrück is gebracht en daar ook is gestorven. Mijn opa zou ook op transport gezet zijn, maar er is nooit iets gevonden waar hij is aangekomen en er is ook geen overlijdensbericht. Hij is gewoon verdwenen.’

‘Waren jouw opa en oma rijk?’ wilde Joshua weten.

‘Ik denk het wel, al weten we niet waar dat geld is gebleven. Het huis is waarschijnlijk leeg geroofd. Ik geloof zelfs dat het niet lang daarna verbrand is. Dat is op zichzelf wel vreemd, want meestal ging er snel iemand anders wonen als de oorspronkelijke bewoners gedeporteerd waren.’

‘Je zegt dat Gran vijf jaar was,’ zei Rachel, ‘dat moet in 1939 geweest zijn, want ze is van 1934, toch?’

‘Ja dat klopt,’ zei Saul. ‘Dat was in 1939, ongeveer een jaar voordat de Duitsers Rotterdam bombardeerden en Nederland binnen vielen.’

‘Maar dan is dat ook na de Kristallnacht,’ zei Rachel, kennelijk op dat onderdeel bekend met de geschiedenis, ‘en hoe komt het dan dat zij nog in hun huis konden wonen?’

Saul was verwonderd door die vraag. Hij vergewiste zich er regelmatig van hoe het met de vorderingen van zijn kinderen op school ging. Inhoudelijk op de hoogte van de behandelde leerstof was hij niet. Rachel was duidelijk verder dan hij zelf geweest was op haar leeftijd. ‘Het schijnt dat mijn opa langer met rust gelaten is omdat hij een machinefabriek had die belangrijk was voor de Duitse oorlogsindustrie. En misschien telde het ook mee dat opa zelf niet joods was. Zijn ouders waren katholiek. Hij heeft een nieuwe voornaam aangenomen toen hij met zijn joodse vrouw getrouwd is. Zij bleef trouw aan haar geloof. Sinds die tijd noemde hij zich Ezra. Voorheen heette hij Nathaniël Marie Pierre Rodien. Rodien is ook

geen joodse naam. Die van mijn oma is juist heel erg joods, die heette Judic Miranda Goldschmidt.’

‘Ik wist dit ook allemaal niet,’ zei Mirjam, ‘met wat jij nu vertelt is het geen wonder dat jouw moeder er niet over wil praten.’

‘Ik ben het ook maar in kleine stukjes te weten gekomen. Ik heb er op enig moment werk van willen maken en ben ook dingen uit gaan zoeken. Bij mijn moeder hoefde ik niet aan te komen met wat ik gevonden had, of om aanwijzingen die me konden helpen verder te zoeken. Ze wilde er niks van weten.’

‘Ze moet er toch wel iets van meegekregen hebben? Want hoe oud was jouw moeder toen ze dit allemaal te weten kwam?’ vroeg Mirjam. ‘Dat zal toch een paar jaar na de oorlog zijn geweest.’

‘Dat duurde wel een tijdje, niet alles was meteen bekend en ze wilde er zelf ook al snel niet meer achteraan, heeft ze mij ooit verteld.’

‘Ik moet het allemaal nog eens even laten bezinken hoor,’ zei Mirjam.

‘Waarom ik dit nu vertel,’ zei Saul, ‘is omdat Rachel vroeg of we nog bij Gran op bezoek gaan. Rachel wil graag weten waarom Gran naar Engeland verhuisd is.’

‘Had het ook niet met de quarantaineplicht van doen?’ zei Mirjam.

‘Ze wilden volgens mij al lang voordat jouw vader overleed.’

‘Dat klopt. Ze zou al eerder gegaan zijn, ware het niet vanwege die quarantaine. Alles is versneld vanwege een erfenis. Die quarantaineplicht voor huisdieren was wat haar jaren heeft tegengehouden. Dat klopt wel.’ Saul keek naar Rachel en Joshua. ‘Mijn moeder had altijd poezen in huis. Meestal drie soms twee, maar nooit alleen twee voor lang. Een paar dagen weg zonder de poezen, dat deed ze nog wel, maar geen weken aaneen. En er moest altijd iemand bij de dieren in huis blijven. Naar een pension sturen vond ze ook niks gedaan.’

‘Vertel eens over die erfenis,’ zei Rachel.

‘Mijn vader en moeder hadden gespaard om een huis te kopen in Engeland. Een huis waar ze konden blijven wonen. Dus geen vakantiehuis of zo. En toen kwam er een bericht dat haar neef, een zoon van de broer van haar vader overleden was en zij de enige erfgenaam was. Dat was een paar jaar voordat mijn vader overleed.

Het was alleen een huis en de inboedel. Wel een heel groot huis. Daar is Gran nadat mijn vader overleed gaan wonen,' zei Saul. 'Jullie kennen het al, want we zijn er al eerder geweest.'

'Ik wist niet dat het uit een erfenis kwam,' zei Rachel. 'Ik dacht gewoon dat Gran heel rijk was.'

'Wat is quarantaineplicht?' wilde Joshua, van onderwerp veranderend, weten.

'De Engelsen waren altijd als de dood voor rabiës, ook wel hondsdolheid genoemd. Dat is een ziekte die vooral wordt overgedragen door honden. Mensen kunnen er ook aan overlijden. Daarom mocht je geen honden of katten naar het Verenigd Koninkrijk meenemen, behalve als die dieren eerst een half jaar in quarantaine gehouden werden, om zeker te zijn dat ze niet besmet waren voordat ze vervoerd werden. Dat kon mijn moeder niet verdragen.'

'Maar ik weet nog steeds niet waarom ze naar Engeland wilde,' zei Rachel.

'Dat heeft ook met iets uit haar vroege jeugd te maken. Een herinnering over haar vader, ik weet niet precies wat, maar nog steeds is het moeilijk daarover met haar in gesprek te gaan. Ik wil het haar ook niet aandoen.'

Saul richtte zich nu rechtstreeks tot zijn kinderen. 'Kunnen we afspreken dat jullie mijn moeder morgen wanneer we haar weer zien niet met vragen over vroeger gaan bestoken?'

'Morgen al?' vroeg Rachel verwonderd.

'Ja,' zei Saul, 'we zullen ergens in de middag aankomen. En we blijven er ook slapen. Dat breekt de reis en zorgt ervoor dat we minder vermoeid en eerder bij de *Lakes* aankomen.'

Saul wilde er niet verder op aandringen, ook om er niet te zeer de nadruk op te leggen. Morgen onderweg zou hij de kinderen er wel weer aan herinneren. 'Ik wil ruim voor het eind van de middag de auto ingeladen hebben,' zei hij abrupt om van onderwerp te veranderen. 'Heeft iedereen zijn spullen ingepakt?'

Dat was niet het geval, al scheelde het weinig. De kinderen hadden hun spullen op bed gelegd en Mirjam wilde eerst controleren dat ze de juiste en vooral genoeg, maar ook niet teveel kleren wilden

meenemen. Gaan wandelen in het Lake District bracht wat extra noodzaak voor met name buitenkleding mee. Het zou geen strandvakantie worden. En ook al was het op dit moment bewolkt en met bijna 19 graden te koud om een echt vakantiegevoel te krijgen, ze zouden morgen pas vertrekken en het betere weer was in aantocht. 19 °C was fijn, ze gingen op reis en dan heb je het liever niet te warm onderweg.

Hoofdstuk Drie

Iets over half acht vertrok de familie Cohen richting het zuiden. Meteen voorbij Breda werd het al iets drukker op de weg, maar de reis verliep tamelijk voorspoedig, met de gebruikelijke drukte op het einde van de spits rond Antwerpen. Het was gewoon iets waar ze doorheen moesten, meende Saul. En vóór negen uur lag Antwerpen al weer achter hen. Onder normale omstandigheden zouden ze voor half twaalf de Shuttle bereiken, wat hen een uur extra pauze gaf. Daarmee gaf Saul zichzelf ook een uur extra om een eventuele vertraging op te vangen. Meer vond hij niet nodig. Mirjam had liever gezien dat hij twee uur extra genomen had, door ervaring wijs geworden. Ze waren het er niet over eens en Saul gokte erop tijd genoeg te hebben. Je moest een half uur voor de geplande vertrektijd bij de Shuttle arriveren om zeker te zijn dat je ook mee kon op die rit. Kwam je later, dan mocht je ook nog mee, maar dan liep je de kans langer te moeten wachten. In de vakantie was de kans op vertraging natuurlijk veel groter dan normaal, meende Mirjam. Waarom dat riskeren? Saul vond het een acceptabel risico. En zolang de reis voorspoedig verliep, zoals vandaag, zakte ook de stress bij Mirjam. Het hielp niet de stress te verminderen, door bij herhaling te zeggen dat het wel meeviel met die kans op een te grote vertraging. Iets waar Saul wel een gewoonte van maakte.

Ze kwamen om 11.25 uur aan bij de Shuttle en de trein zou om 12.50 uur vertrekken. Hij mocht bovendien kiezen om een trein eerder te nemen, die van 12.20 uur. Tijd genoeg dus, dacht Saul, maar hij zei het niet hardop. Een Flex ticket nemen was hem te gortig in prijs. Meestal kostte dat ruim het dubbele en het enige dat je ervoor kreeg was wat extra tijd en de kans een tas met versnaperingen voor onderweg te verzamelen. Daar kon hij zelf wel voor zorgen, dacht Saul. Een Flex ticket zou de stress bij Mirjam zeker hebben weggenomen. Voor het geld hoefden ze het niet te laten. Twee goedbetaalde banen maakten veel mogelijk. Toch vond

Saul het onzin. Temeer nog omdat je vaak eerder een vertrektijd aangeboden werd wanneer je ruim op tijd arriveerde, zoals vandaag. Je mocht er niet op rekenen, maar soms had je geluk.

Het was rustig in de vertrekhal. Na voor elk van de ouders een koffie met appeltaart en voor de kinderen iets fris met een versierde donut en daarna het noodzakelijke toiletbezoek, meende Saul zijn punt over dat Flex ticket snel bewezen te zien. Aangekomen in de trein stond hun auto achter een auto uit Zwitserland, een mooie spiksplinternieuwe rode Porsche. De bestuurder, een man die kennelijk alleen reisde, had wel een Flexi Plus-ticket gekocht. Saul zag het toen hij voor om de auto's heen liep om aan de andere kant van zijn eigen auto te komen. Er tussendoor lopen mocht niet en was ook nauwelijks mogelijk, omdat de auto's te dicht op elkaar moesten aansluiten. Dat was om te voorkomen dat die, in geval van een noodstop van de trein, te hard op elkaar zouden botsen. Saul maakte als gewoonlijk van elke gelegenheid gebruik om zijn benen te strekken. De rit in de trein duurde standaard zo'n 35 minuten. Tijd genoeg voor wat extra rust. Mirjam en Rachel bleven in de auto om te lezen.

Joshua stapte ook uit en keek met bewonderende blikken naar de rode auto vooraan in de rij. Jongens en auto's, altijd een soort magnetisme. Hij liep verder naar voren om de auto vanuit die hoek eens goed te bestuderen. De bestuurder die hem zag staan begreep goed wat die jongen zo boeide. Hij had in zijn jonge jaren ook elke gelegenheid te baat genomen om mooie auto's van dichtbij te bekijken. Dit soort auto's kwam je al niet vaak tegen eenvoudigweg omdat er maar weinig van gemaakt werden. En van wat er rondreed kreeg je ook nooit een goed beeld, alleen al omdat ze reden en niet stil stonden. Stilstaan gebeurde bovendien vooral op privé terrein. Voor die kleine man daar buiten was dit een buitenkansje meende hij. Toen even later de man die zojuist uit de auto achter hem was gestapt bij de jongen ging staan en samen met hem naar de Porsche stond te kijken, stapte ook de bestuurder ervan uit. Het was een rijzige man van rond de 40, lang smal gezicht, tenger postuur. 'Een mooie auto, nietwaar?' zei hij in het Engels, zich tot Joshua richtend.

Joshua kon hem alleen maar gelijk geven, ‘zeker, een hele mooie auto,’ zei hij, ook in het Engels, ‘en veel breder dan ik altijd gedacht had.’

Dat vond Saul ook, breder dan hij zich een Porsche voorstelde. Niet dat hij er veel van dichtbij gezien had. De auto paste overigens ruim in het spoor dat voor de personenwagens in deze wagons was ingericht. Toch kon het volgens Saul niet meevallen om die auto hier binnen te rijden en dan ook nog te zorgen dat hij niet over de verhoogde randen reed of de spiegels zonder schade voorbij de toiletten manoeuvreerde. Natuurlijk, die kon je inklappen, maar toch. En hij stelde zich voor dat de trein binnen rijden naar het parkeerdek boven nog iets lastiger was. Dat lag dan vooral aan de beperkte hoogte van de auto zelf. Hoe kon je in hemelsnaam over die kap kijken?

‘Rijdt u er wel eens heel erg hard mee?’ vroeg Joshua nieuwsgierig naar het antwoord.

‘Soms, als ik in Duitsland ben voor zaken, dan wil ik wel eens op hoge snelheid rijden,’ zei de man. ‘De auto kan 300 km per uur, maar dat rijdt ik nooit.’

‘300! Sooo,’ zei Joshua in het Nederlands nu, ‘dat is net zo hard als een Formule 1-wagen.’

Ondanks dat de man geen Nederlands sprak begreep hij wel wat Joshua gezegd had. Hij moest er erom lachen. ‘Waar ik woon, in Zwitserland, mag je zo hard niet rijden.’

‘Mijn zoon is duidelijk onder de indruk,’ zei Saul.

‘Ik heb een race-game op mijn switch,’ zei Joshua. ‘Zo heeft Max Verstappen ook geoefend. In een Formule 1 auto zitten ook heel veel knopjes, net een game-controler.’

Deze keer kon de man Joshua niet meer helemaal volgen. Saul maande zijn zoon, ‘Niet in het Nederlands Joshua, dat wordt een beetje lastig te verstaan.’ Hij vertaalde wat Joshua gezegd had en voegde toe dat, om begrijpelijke redenen, alle aandacht bij jongens en vele mannen met name in Nederland de laatste tijd wel erg veel naar Max Verstappen en snelle auto’s ging.

‘Mijn Gran,’ zei Joshua nu wel weer in het Engels, ‘heeft ook in Zwitserland gewoond.’

‘Oh ja?’ zei de man, ‘waar woonde ze dan?’

‘In Lausanne,’ zei Saul. ‘Ze woonde in Lausanne, maar dat is al heel lang geleden.’

‘Dat is toevallig, daar woon ik ook,’ zei de man, ‘en hoe heette ze, als ik vragen mag?’

‘Cohen,’ zei Joshua, ‘en wij gaan haar vandaag opzoeken, in Gloucester.’ Hij stelde vervolgens in alle onschuld de vraag, ‘En hoe heet u?’

De man scheen een ogenblik te aarzelen, keek Joshua aan en zei: ‘Thürenbach, Fredi Thürénbach. En jij bent?’

‘Ik heet Joshua Cohen,’ zei Joshua.

Fredi Thürénbach fronste zijn wenkbrauwen, alsof hij zeggen wilde, hier klopt iets niet. Als die jongen Cohen heette, dan kon zijn grootmoeder niet ook dezelfde achternaam hebben. De bevestiging van zijn vermoeden kwam snel.

‘Het klopt niet helemaal wat mijn zoon zojuist zei,’ zei Saul. ‘Mijn moeders naam is Cohen, sinds zij met mijn vader trouwde. Destijds was haar achternaam Rodien.’

Even leek het erop alsof de man bleek wegtrok, alsof hij ergens van schrok, dacht Saul, maar dat kon niet juist zijn. ‘Mijn moeder heeft er niet zo lang gewoond,’ zei Saul, ‘van haar vijfde tot haar vijftiende.’

‘Dat zal ver voor mijn tijd geweest zijn dan,’ concludeerde Thürénbach.

‘Ja, dat denk ik ook,’ zei Saul. ‘Ze is nog voordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak als vijfjarige naar Zwitserland gevlucht.’

Fredi Thürénbach hapte nu bijna naar adem. Het bevestigde zijn vermoeden. Hij had op dit moment tientallen vragen die door zijn hoofd speelden, maar hij durfde er niet een te stellen, bang dat hij iets zou zeggen wat hij hier en nu onder geen beding kwijt wilde. Hij voelde zijn hart tekeer gaan en wist zich even geen houding te geven.

Saul zag het en vroeg hem of alles wel goed was. Thürénbach knikte, ‘Ik moet even gaan zitten,’ zei hij, ‘en iets eten. Dat heb ik te lang uitgesteld tijdens de reis.’ Dat laatste was niet waar. Hij had in de lounge voor de Flex-reizigers nog een sandwich en een kop